

svojih selišč? Kdo jim neki kaže pot, ki pelje tje, kamor hrepení njihovo srcé? Kdo je neki zbira in spravlja v vrsto in deva v red, da potujejo združeni vojski enako? Kedar o belem jesenskem dnevu ali pa tudi v tihi jesenski noči o mesečnem svitu z visocega zraka začuješ glasen krik, ozri se kviško, in ugledal boš črn, z natančnimi črtami omenjen trivogelnik, kateri se ti vedno dalje pomika v zrak. To so ti štorcklje ali divje gosí. Na nobenem učilišči se niso učile računstva, nikjer in nikdar niso poslušale nauka niti o kotu niti o trivogelniku, in vendar bolje ko najbolj učeni zemljemerci vedó, da v zrak najlože leté po podobi trivogelne zagozde. Tica načelnica ima najteže opravilo, torej bodeš, ako dobro paziš, zapazil, da se v tem poslu vrsté tako, da pride na čelo druga za drugo.

Izmed vseh tic selivek je najmikavniše gledati štorcklje. — Oné, skoro bi rekel, živé kakor puščavnice, in ko se spomladi vrnejo v poletna selišča, zbere si vsaka dvojica vas in hišo, kjer jej je gostoljubni kmetovavec pripravil gnezdo. Vsaka vas jih ima le en par, k večemu dva. Akoravno so pa štorcklje tako razdeljene po vsi deželi, vendar se vse o svojem času na enem kraju snidejo, kedar je treba odriniti iz severnih krajev. Ob reki Renu jih največ živí na Elzaškem in Badenskem; zbirališče na odhod jeseni jim je široko ravno polje blizo Strasburga, kakor da bi jim bila strasburška stolna cerkev svetilnik in znamenje. Jako mikavno je, opazovati je na tem zbirališči. Nekteri resno in nepremakljivo stojé na dolgih svojih nogah, nekterim se pa vidi, kakor da bi jim bilo dolgčas, kajti svoje gibčeno in lahko upogljive vratove polagajo na hrbet ter kakor za kratek čas brez konca in kraja svojega dolzega kljuna čeljusti tolčejo čeljust ob čeljust in tako velik krik delajo. Ako se kviško ozreš v zrak, tū in tam v daljini zagledaš črno piko, ktera se počasi premika; ta pika ti čedalje bolj raste v očéh, kmalu se ti približa in ko blisk štorcklja za štorckljo sede na tla. Mnóžica je čedalje večá, krik in gibanje močnejše, kar na en hip vse udarijo s perutami, sfototajo, se v trivogelniku vzdignejo v zrak, in v tej podobi letijo proti jugu. — Kdo jim je povedal, da se jih je bila zbrala vsa množica? Kdo je je štel? Kdo jim dal znamenje na odhod? Kdo je obrnil na južno stran? Kdo jim pokazal pot? — Kdo drugi, kakor On, ki po neskončni svoji modrosti z milijonkrat bilijoni živih bitij napolnuje zemljo, zrak in morje, — kdo drugi, kot On, ki je po dovršenem stvarjenji videl, da je vse stvarstvo lepo in dobro. — Verni kristjan v véliki knjigi narave vsegamogočnost in modrost stvarnikovo občuduje in poveljuje, nevernik pa je podoben malemu dečku, kateri šolsko svojo knjigo raztrga, da se mu ni treba učiti iz nje.

Po „Rhein. Volksblätter.“

—r.

Politične razprave.

Dogovori v Aussee-u.

Graška „Tagespost“ prinaša 13. dne t. m. v svojem večernem listu pod napisom: „Ein Compromiss“, — posnetek iz „Telegrafovega“ sestavka, ki ga je spisal nekdo o zmenkih, ki so jih nedavno v Aussee imeli nekteri deželni poslanci tiste nemške stranke na Štajerskem in zgornje Avstrije, ki se imenujejo autonomisti ali zagovorniki samouprave. Glasi se tako-le:

„Sloga avstrijskih Nemcev med seboj bodi poroštvo resnični ustavnosti in pravi svobodi v Avstrii; zmota je, tako tolmačito jo, kakor da bi pravične zahteve nenemških narodov hotela kratiti. Poganjanje za utrditev svobode ne bo in ne sme uničevati deželnih posebnosti.

To upravičeno posebstvo mora prihodnja avstrijska ustava deželam tako utrditi in zavarovati, kot druge meščanske, družabne in politiške svoboščine. Utrdba prave ustavne svobode, bode mogočna vez skupnosti med raznimi avstrijskimi narodnostmi. Zakaj skupaj bomo imeli eno, vsem drago dobro braniti, varovati in trditi. Jezikova ravnopravnost v šoli in cerkvi, v uradu in občini, varovanje svojega lastnega narodnega življenja v samopravnih municipijah, potem v okrajnih in okrožnih zborovih in slednjič razširjena, po trdnih in nespremenljivih ustavnih vodilih ustanovljena deželnih zborov pristojnost ali kompetencija, to ustvari pri nas posameznim delom samoupravo in samostojnost; pri vsem tem pa bi se najviši postavodavni oblasti ne smela kratiti potrebna moč. Centralizacija vodi v absolutizem, ker se le siloma vzdržati more; a federacija v navadnem pomenu je le ena postaja na poti k absolutizmu, ker zastopništva moč razkrajá v drobce (atome); pa tudi dualizem v širjem smislu razdeva skupnost in državno celoto. Zevsema posebne razmere avstrijske ne dopuščajo, da bi se vpeljala ktera koli teh državnih oblik v svoji čisti, neizprosljivi doslednosti. V dualizmu, kterege mejí in umeruje parlamentarno obravnavanje reči zares skupnih, vidijo poslanci, ki so bili v Aussee-u zbrani, državno, za Avstrijo mogočo obliko. Postavna (temeljna) oblika, kakor tudi njeno izvršilo pak se naslanja, kakor je vidno, na vzajemni dogovor (kompromis).“

„Tagespost“ temu dostavlja: „Mi se skladamo popolnoma s temi mislimi, in bi imeli za dokaz politične zrelosti in brez predsodne previdnosti, ako bi slovenski vodniki pristopili temu programu, ker morajo spoznati, da so va-nj tudi njihove národne želje sprejete. Kratkovidni, surovi antipatii do nemštva in nemških kulturonoscev mora se konec storiti, in sploh národni mržnji za vselej slovo dati. Isti politični in gospodarski principi naj bodo temelj porazumenju vseh avstrijskih narodov, kateri si bodo na svobodnem stalu, kakor se samo ob sebi razumeva, vzajemni poroki za pametno svobodo in sosebno narodno življenje.“

Tako „Tagespost.“ Tudi mi radostno pozdravljamo izjavo nemških poslancev, da je centralizacija avstrijskim narodom pogubna, da vodi v absolutizem; da mora národna ravnopravnost obveljati v šoli, v cerkvi, v uradu; da ima samouprava po občinah, okrajih in okrožjih, in razširjena kompetencija deželnih zborov biti zagotovilo in bramba posebnega narodnega življenja; ter da ne sila, ne oktrojirani statuti, ampak vzajemno porazumenje ima biti izvor in podloga prihodnji avstrijski ustavi. Brez skrbi rečemo, da je ta izjava nemških autonomistev znaten korak k porazumenju, čeravno smo še deleč deleč narazen, dokler bodo kakoršnega koli dualizma govorili. Al prvi korak, najtežji, in ki največ premagovanja potrebuje, je storjen, in mi se nadjamo, da bo sčasoma na podlogi pripoznane ravnopravnosti mogoče, bolj približati se drug drugemu. — Al čudimo se, zakaj da se Nemci tako strašno federacije bojé, in zakaj se je tako silno branijo, še celó s tem, da ji trdovratno čisto napačen pomen podtikajo. Stokrat je že izrečeno, in brez vsake dvombe je, da federalisti v se tiste zadeve za skupne spoznavajo, ki so z oktoberskim diplomom za skupne vsemu cesarstvu izrečene, in da stavijo v področje skupinskih zborov le tisto, kar oktoberski diplom ožjemu državnemu zboru pridržuje. Saj še februarski statut ni večih pravic podelil skupnemu zastopu! Kdo mora tedaj, če nalašč ne previja, trditi, da federalizem zastopništvu moč v atome drobí? Niti v Ameriki niti v Švici, ki so prave federalistične države, nima skupni zastop večih pravic. Ako je ondi

središka ali centralna vlada dosti jaka, in ako ima zastopništvo dovolj moči, zakaj to dvoje po istih federalnih načelih ne bi tudi v Avstrii zadostovalo?

Kar nas „Tagespost“ opominja, da dajmo slovó antipatii do nemštva in nemških kulturonoscev, damo ji pošteno pomisliti, da nastavši mržnji sred Nemci in Slovani mi Slovenci nismo ni začetniki ni krivci, ampak tisti, ki nas niso hoteli za ravnopravne spoznati, in ki niso prenehali v eno mer pred svetom grditi, zaničevati in zasmehovati nas. Naj te krivice djansko prestanejo, in drage volje zagrnemo z pozabljenjem, kar je bilo, in podamo bratovsko roko nemškim svojim sosedom in sodržavljanom. Saj vemo, da cilj in konec krščanske omike ni maščevanje, ampak odpuščenje, ne sovraštvo ampak ljubezen. Zmislimo eden in drugi, kar je pesnik v „krstu pri Savici“ tako lepo rekel:

Da smo očeta enega sinovi,
Ljudjé vsi bratje, bratje vsi narodi,
Da ljubiti mor' mo se“ S.

Šolske stvari.

Šolska sporočila.

18. Programa gimnazije zagrebske in varaždinske.

Ker Slovenci radi gledamo na to, kar delajo Hrvatje, zato bode čitateljem našim gotovo tudi drago, da izvedó nekoliko o njihovih programih gimnazijskih.

Se vé, da vsi programi od konca do kraja pisani so v jeziku deželnem, tedaj hrvaškem, in da tu v pisavi imen in krajev ne nahajamo tacihi norosti, s katerimi so svetu na smeh in Slovencem sramoto delajo marsiktera naša šolska oznanila. Hrvatji pišejo slovanska lastna imena v sedanjem slovanskem pravopisu in nihče ne misli na to, da bi se spakoval s kako drugo zastarélo pisavo, še manj pa slovenska imena kvaril z nemškaritijo; nemška imena pa pišejo nemški. Ako bi mogoče bilo, da bi se naši starinci izpametovali o pisavi, bilo bi jim svetovati, naj posnemajo pisavo hrvaških in družih slovanskih šol.

Obá gori omenjena programa imata na čelu v hrvaškem jeziku spisano razpravo o predmetu, ki je primerna šolski mladeži: ali po naključbi ali po dogovoru obá obdelujeta Sofokla: zagrebski „o Sofoklovih značajih v Antigoni“, varaždinski „Sofokl-ovo Elektro“. Nikjer pa tu ni še r prejel pravice samoglasnikove, povsod še veljá ukaz bivšega kr. dvornega kancelara! — Učiteljev je štela gimnazija zagrebska 17, varaždinska 14; učencev je una imela konec leta 472 (tedaj je za 143 po številu bila slabeja od ljubljanske), ta pa 294; — po narodnosti ne številijo tu učencev, ampak po veri in učenem napredku, ker tolika je večina Hrvatov, da izgine pred njo nehrvaška narodnost. Tako, na priliko, je v varaždinski gimnazii bilo preteklo leto Hrvatov 236, Slovencev 44, Magjarov 10, Nemcev 3 in 1 Čeh. — Nauki se po vseh 8 razredih vsi razlagajo v hrvaškem jeziku; nemški jezik je obligaten nauk, za kterege so v 1. in 2. razredu odločene na teden po 3, v sledečih razredih po 2 uri. Kako deleč so naše gimnazije na Slovenskem še od te osnove, po kateri se vse uči v jeziku deželnem in je nemški jezik le predpisan nauk kakor vsak drug! Vendar je to čisto naravno na Hrvaškem, kjer se v uradih vse dela in piše po hrvaški, in tudi v javnem življenji (gledišču itd.) vlada jezik deželni. Če tudi dandanes mi Slovenci takošne osnove gimnazijske ne zahtevamo, je pa saj po tem izgledu jasno kot beli dan, da se našim gimnazijam dá že zdaj toliko učnega slovenskega jezika, da je ravnopraven nemškemu, in od te pravice ne bomo odjenjali, dokler je ne dobimo. — Francozki in talijanski

jezik sta v obeh hrvaških gimnazijah prostovoljna predmeta, slovanska narečja je v gimnazii zagrebski na teden po 2 uri učil učeni naš slovanski jezikoslovec g. Fr. Kurelac, na gimnazii varaždinski je učitelj g. Fr. Folprecht učil česki jezik.

19. Program mariborske gimnazije.

Da je ta naslov le prestava nemškega, tega nam skoro ni treba omenjati o gimnazii, ktera nam ne privošči slovenskega sestavka v svojem letnem sporočilu, da-si je tudi večina učencev njenih slovenska že po vodjevem računu. — Vvodni nemški članek: „Die Prophetie in Platons Phaedrus und Isokrates Rede gegen die Sophisten“ naj sodijo in kritikujejo učenjaki, katerim je namenjen; o pravopisu slovenskih priimkov smo že tolikokrat govorili, da se nam danes že od več zdi kako besedo ziniti, vendar si ne moremo kaj, da ne bi priimka „Tschebull“ (!!) na izgled postavili vsem, ki si prizadevajo, pravega slovenskega pravopisa naučiti se. Dolžnost pravega domoljubja nam pa veleva, povzdigniti glas zoper mariborsko razvrščenje učencev po narodnosti. Ali ni že zadosti različnih narodov združenih v avstrijsko državo? Čemu nam vrivate še enega, in celó novega in izmišljenega? Ali ste morda samo celjska in mariborska gimnazija v takem položaji, da imate narod, kterege ne pozná vés drugi božji svet. Da pa tudi celjski in mariborski vodja nista ene misli o tem novem narodu, to se vidi iz tega, ker ga vsak po svoje krščujeta; kajti celjski našteva učence „nemško-slovenske“, mariborski pa „slovensko-nemške“!! — Učencev je imela ta gimnazija 338, in sicer nemških 122, (??) slovenskih 193, Laha enega in pa 22 slovensko-nemških. Po veri so bili zunaj 3 luteranov vsi katoličani. — Učni jezik je v vseh predmetih nemški, le slovenščine se Slovenci učé slovenski, in le za te je slovenščina tudi predpisan predmet. Vendar se je proste volje slovenščine učilo 92 učencev. Učila se je pa tudi češčina, ktere se je vdeležilo 7 učencev.

O ljudski šoli na Švajcarskem.

Vsak učitelj na Švajcarskem mora vrh detovodskih predmetov poduka še naslednje znati:

1. kmetijstvo in sadjorejo. Djanskega toliko, kolikor je za šole na kmetih zapovedanega; teoretičnega saj najpotrebniše, da more soseski dobre svete dajati;
2. gosti saj toliko, da je v stanu petje šolske mladosti pristojno spremljati;
3. peti. Ni zadosti, da le po sekiricah (notah) peti zná, temuč mora tako izurjen biti, da je v stanu petje učiti;
4. orglati in najvažniše od temeljnega basa, da je v stanu pri občni službi Božji ljudsko petje spremljati.

Učitelj na kmetih ima plačilo v denarjih in velik vrt. Polovico vrta porabi za-se, druga polovica pa je šoli za djanske poskušnje prihranjena. Pozimi uči vodilstvo tistega, kar se o drugih letnih časih djansko učiti ima, ko učitelj svoje učence na vrt pelje, in pričo njih koplje in zemljo pripravlja, sadno in drugo seme vsaja, in poslednjič seme tudi učencem delí, priporočevaje jim, da ga ravno tako na vrte ali njive svojih starišev vsadé. Tako se ravná sploh o začetku sadjoreje. Ko seme požene, pelje učitelj svoje učence spet na vrt, jim rastlinice, ki poganjajo, pokazat; in ko čas ima, obišče zdaj tega, zdaj unega svojih učencev, in ogleda njih sadišča, da se tako od koristi prvega poduka prepriča. Ravno tako ravná učitelj z učenci pri presajanji, cepljenji za kožo, cepljenji z nakladom in s popkom in čiščenji drevčikov in pri reji takih ozimskih in jarih sadežev, ki se v živež ljudi prideljujejo.